

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლები, ტენდენციები და ქართული
მოდელი

სალომე აბულაშვილი

სოციალური მუშაობის სამაგისტრო პროგრამა
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: saloabulashvili@gmail.com

აბსტრაქტი

დღეს, მსოფლიოში სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან განსახილველ საკითხს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება წარმოადგენს. ისტორიული წარსულის გათვალისწინებით, ამ თემისადმი განსაკუთრებული ინტერესი მსოფლიოში მე-19 საუკუნიდან გაჩნდა და დღემდე აქტუალურია მისი განვითარება და პერსპექტივები. საინტერესოა, თუ რა ეტაპები გაიარა კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვებისადმი არსებულმა თეორიულმა და პრაქტიკულმა მიდგომებმა.

მნიშვნელოვნად მიმაჩნია, აღნიშნული საკითხის მიმოხილვა, როგორც ადგილობრივი, ასევე საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით და მათ შორის არსებული კავშირების დადგენა. საყურადღებოა, თუ რა გავლენა იქონია მსოფლიო თეორიულმა და პრაქტიკულმა გამოცდილებამ ქართული მოდელის ჩამოყალიბებაზე და რა ეტაპზეა ახლა ქართული მართლმსაჯულება. აქედან გამომდინარე, ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლების შესწავლა, მათი გაანალიზება თანამედროვე ტენდენციების ჩამოყალიბებასთან მიმართებაში და ქართული მოდელის განხილვა. კვლევის ამოცანებია: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლების საწყისების შესწავლა, მსოფლიოში არსებული თანამედროვე ტენდენციების გაანალიზება, ადგილობრივი პრაქტიკის შესწავლა, ადგილობრივი პრაქტიკის შესაბამისობის გაანალიზება თანამედროვე ტენდენციებთან მიმართებაში.

მიღებული შედეგების მიხედვით, იკვეთება ისტორიული პარალელები საერთაშორისო და ადგილობრივ პრაქტიკაში „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის განხორციელებაში. ასევე, მნიშვნელოვანი საკითხია ევროპის იუვენალური სისტემის გამოცდილების გაზიარება ქართულ მოდელში და არსებული შედეგები, რომელიც, ამ ეტაპზე, დადებითად შეგვიძლია შევაფასოთ. საყურადღებო საკითხია არასრულწლოვნის მიერ მიყენებული ზიანის გაცნობიერება, სისტემის მიერ მისი საჭიროებების დანახვა, ვალდებულებები და თემის ჩართულობა სისტემის განვითარებაში, რომელიც ნაშრომში დეტალურად იქნება განხილული.

საკვანძო სიტყვები:

არასრულწლოვანი, მართლმსაჯულება, საერთაშორისო სამართალი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელი.

შესავალი

საკითხის აქტუალობა

დღეს მსოფლიოში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და აქტუალურ საკითხს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება, კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების ინტერესების დაცვა და მათზე მორგებული სახელმწიფო პროგრამები წარმოადგენს. მნიშვნელოვნად მიმაჩნია, არსებული თეორიული მოდელები და პარადიგმები, რომლის საფუძველზეც ქვეყნები იმუშავებენ პრაქტიკულ მიდგომებს. საერთაშორისო კანონმდებლობის მიხედვით, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნები განსაკუთრებული დაცვის ობიექტად არიან მიჩნეულნი, რადგან მათ მიმართ განსაკუთრებული მიდგომა და ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვა უშუალოდ აისახება

ბავშვების განვითარებასა და სამოქალაქო საზოგადოებაში შესაბამისი ადგილის დაკავებაზე (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019).

მნიშვნელოვნად ვთვლი, განვიხილოთ, თუ როგორ მუშაობს საქართველოში აღდგენითი მართლმსაჯულება და რამდენად მორგებულია დღევანდელი მართლმსაჯულება ბავშვებზე, რომლებიც ამ სფეროში ერთ-ერთ მოწყვლად ჯგუფს წარმოადგენენ. აღნიშნული საკითხის სიღრმისეულად შესასწავლად საჭიროდ მიმაჩნია, როგორც ადგილობრივი, ასევე საერთაშორისო გამოცდილების გაანალიზება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროს თეორიული მიდგომებისა და პარადიგმების განხილვა, თანამედროვე ტენდენციების გამოკვეთა. აქედან გამომდინარე, ნაშრომში მიმოხილული იქნება კეთილდღეობის, აღდგენითი მართლმსაჯულების მოდელები და განრიდების პარადიგმა (ვაიდკუნი, 2013), ასევე, გაანალიზებული იქნება ამ სფეროში არსებული საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტები და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელი.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევის მიზანს წარმოადგენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლების შესწავლა, მათი გაანალიზება თანამედროვე ტენდენციების ჩამოყალიბებასთან მიმართებაში და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელის განხილვა. დასახული მიზნის შესაბამისად გამოიყო შემდეგი ამოცანები:

- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლების საწყისების შესწავლა;
- მსოფლიოში არსებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თანამედროვე ტენდენციების გაანალიზება;
- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადგილობრივი პრაქტიკის შესწავლა;
- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადგილობრივი პრაქტიკის შესაბამისობის გაანალიზება თანამედროვე ტენდენციებთან მიმართებაში.

ნაშრომში გამოყენებული იქნება მეორეულ მონაცემთა ანალიზი, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია საკვლევი საკითხის სიღრმისეულად შესწავლა და აქამდე არსებული პრაქტიკული გამოცდილების გაანალიზება. ასევე, მიმოხილული იქნება სახელმძღვანელოები, რომლებშიც აღწერილია მართლმსაჯულების თეორიული მიდგომები და თანამედროვე ტენდენციები, კვლევები, რომლებიც აფასებს ქართულ და საერთაშორისო პრაქტიკულ გამოცდილებას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში და ისეთი ოფიციალური დოკუმენტები, როგორცაა კანონი და მისი ცალკეული მუხლები. წყაროები მოძიებულია, როგორც ელექტრონული, ასევე ბეჭდური სახით, სტატისტიკური მონაცემები ოფიციალურად გამოთხოვილია საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან და იუსტიციის სამინისტროს სსიპ „დანაშაულის პრევენციის ცენტრიდან“ (ამჟამად, სსიპ „დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო“).

ლიტერატურის მიმოხილვა

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თეორიული საფუძვლები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ჩარჩოს განვითარება 1980-იანი წლებიდან დაიწყო. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მოდელის ელემენტების დონეზე ჩამოყალიბებასთან ერთად ინერგებოდა საერთაშორისო სამართლის ახალი იდეები. აღნიშნული ჩარჩოს მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია უფლებებზე ორიენტირებული სტანდარტები და მიდგომები, თუ როგორ უნდა მოვექცეთ კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვან პირებს (ვაიდკუნი, 2013).

დიდი ხანი არაა, რაც სისხლის სამართლის სისტემაში ბავშვებისა და ახალგაზრდების მიმართ განსხვავებული მიდგომა დაინერგა. ადრეულ პერიოდშიც პატარა ასაკი შემამსუბუქებელ გარემოებად ითვლებოდა, თუმცა ამ საკითხის რეგულირება დაახლოებით ასიოდე წლის წინ დაიწყო. ამ სფეროში გარდამტეხი მოვლენები მე-19 საუკუნიდან იწყება, რაშიც უდიდესი წვლილი ინტელექტუალურ და საზოგადოებრივ მოძრაობებს მიუძღვით. სწორედ მათი დამსახურებით იქნა აღიარებული ბავშვობა და ახალგაზრდობა ცხოვრების განსაკუთრებულ პერიოდად. საერთაშორისო პრაქტიკული გამოცდილების გათვალისწინებით, მე-20 საუკუნეში საზოგადოებამ კიდევ უფრო მეტად გაითავისა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებთან განსხვავებული მიდგომების აუცილებლობა და მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში დაიწყო ბავშვების საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით განცალკევებული ინსტიტუციების, სასამართლოებისა და რეგულაციების შექმნა. აღნიშნულს კი საფუძველი მოუძადა მე-19 საუკუნეში მიმდინარე პროცესებმა. აღსანიშნავია, რომ 1899 წელს ჩიკაგოში საფუძველი ჩაეყარა ახალგაზრდულ საქმეებზე პირველი სამამართლოს შექმნას, რაც იმ დროისთვის უპრეცედენტო მოვლენა იყო (ვაიდკუნი, 2013).

ისტორიული წარსულის გათვალისწინებით, დროთა განმავლობაში ყალიბდებოდა არასრულწლოვან ბრალდებულთა მიმართ მოპყრობის სხვადასხვა მოდელი, რომელიც განხილულია ამ ნაშრომში.

კეთილდღეობის მოდელი

„კეთილდღეობის მიდგომას“ საფუძველი ჩაუყარა მე-19 საუკუნეში განვითარებულმა მოვლენებმა. აღნიშნულმა მოდელმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე მომდევნო 70 წლის განმავლობაში. იგი ეფუძნება დოქტრინას „*parens patriae*“ და კონცეფციას, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო იღებს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანზე პასუხისმგებლობას. ამ კონცეფციის მიხედვით, ბავშვის, როგორც „საჭიროების მქონე არსების იმიჯი“ შევსებულია არასრულწლოვანთა საქმეების სასამართლოს მოსამართლის, მამის ჩამნაცვლებელი „პატრიარქალური“ იმიჯით“ (ვაიდკუნი, 2013, გვ. 11). აღნიშნული მიანიშნებს, რომ ამ დოქტრინის მიხედვით, ბავშვის უმაღლეს მეურვედ სახელმწიფოა მიჩნეული.

„კეთილდღეობის მოდელის“ მიხედვით, დასჯადი ქმედება აიხსნება ინდივიდის კონტროლისაგან დამოუკიდებელი ეკონომიკური, სოციალური და სხვა ფაქტორებით (ვაიდკუნი, 2013). აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვიმსჯელოთ თუ რა არის ამ მიდგომის პრიორიტეტი და ასევე, რას ვერ ითვალისწინებს აღნიშნული მიდგომა. ინდივიდს არ ეკისრება

პასუხისმგებლობა ჩადენილი დანაშაულისათვის, შესაბამისად ბრალის საკითხიც უკანა პლანზე გადადის. საყურადღებოა, რომ ამ მოდელის მიერ კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანზე დაკისრებული სანქციები დროებითია და მისი შეწყვეტა დამოკიდებულია სწავლაში მიღწეულ შესაძლო წარმატებებზე (ვაიდკუნი, 2013).

მიმაჩნია, რომ ამ მიდგომის უპირატესობა სწორედ ინდივიდის საჭიროებებზე ორიენტირებაა. „კეთილდღეობის მოდელი“ „აცნობიერებს“ იმას, რომ დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორი და დანაშაული მხოლოდ ბავშვის პასუხისმგებლობა არ არის. დადებითად ვაფასებ ამ მიდგომას, რადგან ყველა ადამიანს აქვს ინდივიდუალური საჭიროებები. აღნიშნული მოდელის პრიორიტეტი კი სწორედ სამართალდამრღვევის საჭიროებები, შეზღუდვები, მისდამი ადეკვატური მოპყრობა და სასჯელის ინდივიდუალიზებია. ამკარაა, რომ იგი ითვალისწინებს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მოწყვლადობასა და დახმარების საჭიროებას. მიუხედავად ამისა, ამ მოდელის უარყოფით მხარედ გვევლინება ძირითადი პასუხისმგებლობის დაკისრება სახელმწიფოზე, რამაც შესაძლოა არასრულწლოვანს შეუქმნას დანაშაულის გაცნობიერების ბარიერი. მისი საჭიროებების გათვალისწინება აუცილებლად არ ნიშნავს სახელმწიფოს მხრიდან დანაშაულის განმეორების მაჩვენებლის შემცირებაზე სრული პასუხისმგებლობის აღებას. გასათვალისწინებელია, რომ რეალურად აქ არსებობს ორი მხარე: სახელმწიფო, რომლის პრიორიტეტიც უნდა იყოს არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესები და თავად ბრალდებული, რომელმაც უნდა გააცნობიეროს თავისი წილი პასუხისმგებლობა. საყურადღებოა, რომ ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის აღიარებასა და გათვალისწინებაზე აქცენტს აკეთებს 1989 წელს „გაეროს“ მიერ მიღებული ხელმოსაწერად გახსნილი დოკუმენტი „ბავშვის უფლებების კონვენცია“, რომელიც ძალაში 1990 წლიდან შევიდა (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 2004). საქართველოში აღნიშნული დოკუმენტი 1994 წელს შევიდა ძალაში (საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2000). „ბავშვის უფლებების კონვენციის“ III მუხლის I პუნქტის მიხედვით: „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში იმის მიუხედავად, მიმართავენ მას სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, სასამართლოები, ადმინისტრაციული თუ საკანონმდებლო ორგანოები, უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველყოფას“ (საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2000).

1960-იან წლებში „კეთილდღეობის მოდელი“ კრიტიკის ობიექტად იქცა. ამ მოდელმა წამყვანი როლი „გოლტის საქმის“ (in re Gault) შემდეგ დაკარგა. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესმა სასამართლომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის საქმეებზე მოითხოვა სათანადო სამართლებრივი საპროცესო უფლებების განხორციელება და განაცხადა, რომ განსასჯელის არასრულწლოვნება მის ქმედებას არ ამართლებდა. აღნიშნული კონკრეტულად გულისხმობდა იმას, რომ „კეთილდღეობის მოდელის“ მიდგომა არასრულწლოვნებისადმი ზედმეტად შემწყნარებლური იყო და რიგ შემთხვევებში ბავშვებსაც ისევე უნდა ეგოთ პასუხი დანაშაულზე, როგორც სრულწლოვნებს (ვაიდკუნი, 2013). „გოლტის საქმის“ განხილვის შემდგომ, არასრულწლოვნის უფლებების დასაცავად, ამერიკის კონსტიტუციაში შევიდა „მეთოთხმეტე შესწორება“, რომელიც შეიცავს მნიშვნელოვან კონცეფციებს სახელმწიფო ქმედებების, მოქალაქეობის, ბრალდებულების უფლებების დაცვასა და სხვა ასპექტების შესახებ, რომლებიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დასაცავად (Legal Information Institute, 1992).

„კეთილდღეობის მოდელის“ კრიტიკა განაპირობა ამ მოდელის ზედმეტად შემწყნარებლურმა მიდგომამ. კერძოდ, ლიბერალები მიუთითებდნენ, რომ განხორციელებული ინტერვენციების მიუხედავად, რეალურად არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრაქტიკაში არსებობდა კონტროლისა და იძულების ფარული ფორმები, რაც განაპირობებდა ბრალდებულისადმი უსამართლო მოპყრობას და ზღუდავდა „სამოქალაქო კოდექსით“ მინიჭებულ უფლებებს. გასათვალისწინებელია ისიც, თუ რამდენად განისაზღვრებოდა არასრულწლოვნისათვის ადეკვატური სასჯელის ფორმა (ვაიდკუნი, 2013). შეიძლება დავასკვნათ, რომ ლიბერალების პოზიციიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანს უნდა გაეცნობიერებინა ჩადენილი დანაშაული. ამავდროულად, სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება უნდა ყოფილიყო ბავშვის საუკეთესო ინტერესებზე მორგებული.

აღდგენითი მართლმსაჯულების მოდელი

აღდგენითი მართლმსაჯულება არის პროცესი, რომელიც ცდილობს, რომ პროცესში ჩართოს კონკრეტულ დანაშაულთან დაკავშირებული დაინტერესებული მხარეები, რომელთა მიერ ერთობლივად განისაზღვრება დაზარალებულისთვის მიყენებული ზიანი, საჭიროებები, პასუხისმგებლობა და შეძლებისდაგვარად იზრუნებენ მდგომარეობის გამოსწორებაზე (ზეჰრი, 2002). აღდგენითი მართლმსაჯულების წამყვანი მკვლევარი ჰოვარდ ზეჰრი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკაში მიდგომების არასწორი გამოყენების თავიდან აცილებისთვის საჭიროა მისი განსაზღვრება. ეს მიდგომა არ გულისხმობს არც პატიებას და არც მიტევებას (ვაიდკუნი, 2013). საქართველოს კანონის „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ მიხედვით, აღდგენითი მართლმსაჯულება გულისხმობს „ღონისძიებას, რომელიც კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს საშუალებას აძლევს გააცნობიეროს ჩადენილი ქმედებისათვის საკუთარი პასუხისმგებლობა, გამოასწოროს დანაშაულის შედეგები, აანაზღაუროს ზიანი ან/და შეურიგდეს დაზარალებულს“ (საქართველოს პარლამენტი, 2015).

გასათვალისწინებელია, რომ აღდგენითი მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნები უფროსებისგან განსხვავებულ მიდგომებსა და რეაბილიტაციას საჭიროებენ. პრაქტიკული გამოცდილების გათვალისწინებით, ბევრი მათგანი საჭიროებს თვითშეფასების ამაღლებას, რათა შეძლოს არაკანონიერ ინდივიდუალურ თუ ჯგუფურ აქტივობებში მონაწილეობაზე უარის თქმა. აღნიშნულის განსახორციელებლად, ინიციატივები შესაძლოა მოიცავდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისთვის პრაქტიკული შესაძლებლობების მიცემას (მაგალითად, მოხუცთა სასაბილოებში დახმარება). ამ პროცესში უდიდესი როლი ენიჭება არასრულწლოვნის მხარდამჭერ ქსელს. მნიშვნელოვანია, მშობელთა დახმარება, რათა ისწავლონ თუ როგორ გააკონტროლონ შვილი, რა რჩევები მისცენ და ა.შ. (სედონი, 2015). აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, როგორც ბრალდებული პირის, ასევე მისი სოციალური გარემოს გაძლიერება. ამისთვის, აღდგენითი მართლმსაჯულების ფარგლებში, საერთაშორისო მასშტაბით შემუშავებულია ფსიქო-სოციალური სასწავლო პროგრამები. ისინი ეხმარება არასრულწლოვნებს დანაშაულის გაცნობიერებაში და დანაშაულის განმეორების თავიდან არიდებაში. საყურადღებოა, რომ ეს პროგრამები აქცენტს აკეთებს ბრალდებულების მიერ საკუთარი პრობლემების გაანალიზებაზე, ახალი უნარების შეძენასა და სხვებისადმი მათი ქცევის გავლენის გაცნობიერებაზე, ასევე ისეთი სტრატეგიების შემუშავებაზე, რომელიც მათ არსებული პრობლემების გადაჭრაში დაეხმარებათ (სედონი, 2015).

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელი ევროპული იუვენალური სისტემის გამოცდილებას ეფუძნება, რომელიც ამ სისტემაში განრიდება-მედიაციის პროგრამის შემოტანას გულისხმობს. ევროპული იუვენალური იუსტიციისათვის განსაკუთრებული მახასიათებელია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში აღდგენითი მართლმსაჯულების ელემენტებისა და განრიდების სისტემების დანერგვა (ჩხეიძე, 2017), რასაც მომდევნო ქვეთავებში დეტალურად განვიხილავთ.

ზეჰრი გამოყოფს აღდგენითი მართლმსაჯულების 3 ძირითად პრინციპს:

1. „დანაშაული ადამიანებს შორის ინტერპერსონალური ურთიერთობების დარღვევაა;
2. დარღვევები წარმოშობს პასუხისმგებლობებს;
3. ძირითადი პასუხისმგებლობაა დარღვევის გამოსწორება“ (ზეჰრი, 2002, გვ. 22).

მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განვიხილოთ აღნიშნული პრინციპები და მათი შესაბამისობა აღდგენითი მართლმსაჯულების პრაქტიკასთან. პირველი პრინციპის მიხედვით, ინტერპერსონალური კომუნიკაცია ხორციელდება ერთმანეთზე დამოკიდებულ ადამიანებს შორის. ზოგჯერ ურთიერთობა თანასწორია, უფრო ხშირად კი ერთი ადამიანი მეორეზე მეტადაა დამოკიდებული (მახარაძე, 2010). ინტერპერსონალური ურთიერთობა აღდგენითი მართლმსაჯულების სფეროს განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს, რადგან კომუნიკაციის გარეშე შეუძლებელია კონფლიქტის მოგვარება დაზარალებულ და ბრალდებულ მხარეებს შორის. იქიდან გამომდინარე, რომ დანაშაულის შედეგად ადამიანებს შორის ირღვევა ინტერპერსონალური ურთიერთობები, საჭიროა ჩადენილი ქმედების გაცნობიერება და ჯანსაღი კომუნიკაციის აღდგენა პრობლემის მოსაგვარებლად.

მეორე პრინციპის გათვალისწინებით, დარღვევები წარმოშობს პასუხისმგებლობებს. ამ თვალსაზრისით, საყურადღებოა, რომ „აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის შექმნილი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ჩანაცვლების მიზნით“ (სედონი, 2015, გვ. 12). აღნიშნული მოდელის გამოყენება შესაძლებელია ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში, როგორც ალტერნატიული სასჯელი. იგი დამნაშავეს პირდაპირ აკისრებს პირად პასუხისმგებლობას ჩადენილი დანაშაულის წინაშე. ეს მიდგომა საშუალებას აძლევს არასრულწლოვანს, რომ გაიაზროს საკუთარი საქციელის გავლენა დაზარალებულზე და გამოასწოროს შეცდომა. პასუხისმგებლობის გააზრებაში მნიშვნელოვანი როლი აქვს დაზარალებულსაც. კერძოდ, შესაძლებელია, რომ დაზარალებულმა მხარემ აუხსნას ბრალდებულს, თუ რა გავლენა იქონია მომხდარმა მის ცხოვრებაზე და როგორ შეიცვალა მისი ცხოვრება ამ დანაშაულის შემდეგ (სედონი, 2015).

მესამე პრინციპის მიხედვით, აღდგენითი მართლმსაჯულებისთვის მნიშვნელოვანია დარღვევის გამოსწორება. ამ მიდგომის მიხედვით, მართლმსაჯულებაში ჩართულები არიან დაზარალებული, დამნაშავე და საზოგადოების წევრები, რომლებიც უნდა ცდილობდნენ მდგომარეობის გამოსწორებას (ზეჰრი, 2002). დარღვევის გამოსწორებისთვის კი მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ზარალის ანაზღაურება, არამედ მომხდარის გაცნობიერება რეციდივის შემცირების ხელშეწყობისთვის.

საყურადღებოა, განვიხილოთ ამ მოდელის კრიტიკა. აღდგენითი მართლმსაჯულების შესახებ დებატებმა წინა პლანზე წამოწია მართლმსაჯულების რეტრიბუციულ (მიზღვევით) და აღდგენით მიდგომებს შორის არსებული განსხვავებები. აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორეტიკოსი ბრაიტვაიტი წინააღმდეგობაში მოდის ფონ ჰირშთან და სხვა თეორეტიკოსებთან

იმ საკითხებთან დაკავშირებით, თუ რამდენად მოიცავს ეს მოდელი მიზღვევით მიდგომას და მოიცავს თუ არა იგი სასჯელს. მიუხედავად ამისა, ბრაიტვაიტი ნახულობს საერთო წერტილებს აღნიშნულ მიდგომებს შორის: „მიზღვევითი მართლმსაჯულების“ მომხრეებს აღდგენითი მართლმსაჯულების მხარდამჭერების უმეტეს ნაწილთან საერთო აქვთ მხოლოდ ის, რომ ორივე სასჯელის შემცირების მომხრეა. ისინი, ვინც ემხრობიან აღდგენით მართლმსაჯულებას, კონკრეტული სახის დანაშაულისთვის სურთ სასჯელის ზედა ზღვარის დაწესება. აქედან გამომდინარე, თავისუფლების აღკვეთა მათთვის მხოლოდ მძიმე დანაშაულის შემთხვევაშია შესაძლებელი. გასათვალისწინებელია ის ასპექტიც, რომ სასჯელის თეორია მოითხოვს პროპორციულობის შენარჩუნებით სასჯელის დაბალი ზღვრის დაწესებასაც, მაშინ, როდესაც აღდგენითი მართლმსაჯულების თეორეტიკოსები გამოსავალს პროცესში ჩართული მხარეების გადაწყვეტილებებში ეძებენ და არა სასჯელის მისჯაში. თეორიათა ჭიდილში მათი შერწყმა არ მომხდარა. აღდგენითმა მართლმსაჯულებამ დიდი ხანია დააღწია თავი რეტრიბუციული მართლმსაჯულებისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების დაუხვეწავ შეპირისპირებას. საბოლოოდ, ამ მოდელმა გაუძლო თეორიულ და პრაქტიკულ კრიტიკას და თავი დაიმკვიდრა ისეთი კონკურენტული თეორიების გვერდით, როგორებიცაა რეტრიბუციული, სარეაბილიტაციო და სხვა სახის მიდგომები (ვაიდკუნი, 2013).

განრიდების პარადიგმა

უშუალოდ განრიდების პარადიგმის განხილვამდე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში არსებული წინაპირობების ისტორიული მიმოხილვა.

XX საუკუნის 70-იან წლებში თითქმის ყველა სახის დანაშაულის რაოდენობის მატებას მოჰყვა სახელმწიფოების მიერ სისხლის სამართლის პოლიტიკის გამკაცრება და ამ გზით დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის დაწყება (ქუთათელაძე, 2017). აქედან გამომდინარე, სავარაუდოა, რომ აღნიშნულ ისტორიულ ეტაპზე ქვეყნები გამოსავალს არა ლიბერალურ, არამედ „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკაში ხედავდნენ. სწორედ ამ საკითხზე ამახვილებს ყურადღებას თავის ნაშრომში სამართლის დოქტორი მარი ქუთათელაძე, რომელიც აანალიზებს სახელმწიფოების მიერ „ნულოვანი ტოლერანტობის ფერხულში“ ჩაბმის შედეგებს. ამ თვალსაზრისით, მსოფლიო მასშტაბით „ნულოვანი ტოლერანტობის“ ფარგლებში სახელმწიფოების მიერ გადადგმული პირველი ნაბიჯი იყო სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის შემცირება (ქუთათელაძე, 2017). აღნიშნული ტერმინი („ნულოვანი ტოლერანტობა“) თავის თავში მოიცავს უშუალოდ დანაშაულთან ბრძოლას, რაც, ჩემი აზრით, მართლმსაჯულების პოლიტიკის არასწორი მიმართულებაა. მიმაჩნია, რომ პრობლემასთან გამკლავება უნდა მოხდეს დანაშაულის მიერ ჩადენილი დანაშაულის გაცნობიერებით, პასუხისმგებლობის აღებითა და დაზარალებულისთვის ზიანის ანაზღაურებით, რასაც ეფუძნება საქართველოში აღდგენითი მართლმსაჯულება, კერძოდ განრიდება-მედიაციის პროცესი.

„ნულოვანი ტოლერანტობა“, როგორც „პოლიციური სტრატეგია“ პირველად ამერიკის შერთებული შტატების პრაქტიკაში იქნა გამოყენებული. კერძოდ, 1994 წელს ნიუ-იორკში აღნიშნული სტრატეგია ძირითადად გამოიყენებოდა წვრილმანი დანაშაულების აღკვეთისათვის, ქალაქში წესრიგისა და კონტროლის დამყარებისთვის (ქუთათელაძე, 2017). აღნიშნული პოლიტიკის მომხრე აღმოჩნდა დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოც, რომლის პრემიერ-მინისტრმაც დევიდ კამერონმა „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის

გატარება ქუჩის კრიმინალთან საბრძოლველად სწორ მიმართულებად მიიჩნია. გასულ საუკუნეში, აღნიშნული პოლიტიკა მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანამ დანაშაულთა ბრძოლის ადეკვატურ გზად ჩათვალა. წლების შემდეგ, აღნიშნულმა პოლიტიკამ წვრილმან დანაშაულებთან მიმართებით თავისი რესურსი ამოწურა და ქვეყნებისათვის მოსალოდნელი შედეგი არ დადგა. სწორედ იმ ქვეყნებმა, რომლებიც აქტიურად უჭერდნენ მხარს „ნულოვანი ტოლერანტობის“ მიდგომებს, უარი თქვეს მასზე და გარკვეული ტიპის დანაშაულების მიმართ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პოლიტიკის „შერბილება“ გადაწყვიტეს (ქუთათელაძე, 2017).

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლებრივი საქმეების სასამართლო განხილვის გარეშე გადაწყვეტილების იდეა ჩადებულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საერთაშორისო ინსტრუმენტებში. „ბავშვის უფლებების კონვენციის“ (CRC) მონაწილე სახელმწიფოები არ არიან ვალდებული, რომ დანერგონ განრიდების პროგრამა საკუთარ ქვეყანაში, თუმცა ხელი უნდა შეუწყონ ასეთი მექანიზმების პრაქტიკაში შემოღებას (ვაიდკუნი, 2013). ამავე კონვენციის მიხედვით, ბავშვებს უნდა ჰქონდეთ უფლება მოუსმინონ მათ ნებისმიერი სამართალდამცავი და ადმინისტრაციული საქმის წარმოებისას, რომელიც მათ ეხებათ. აღნიშნული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ კანონთან კონფლიქტში მყოფი ყველა ბავშვის უფლებას მისდამი ღირსეულად და ასაკის შესაბამისად მოპყრობის შესახებ. ნებისმიერ შემთხვევაში გათვალისწინებული უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესი (ევროპის საბჭო, 2016).

განრიდება (Diversion) გულისხმობს არასრულწლოვნის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებას, სისხლისსამართლებრივ ალტერნატიულ მექანიზმს, რომელსაც იყენებს პროკურორი. აღნიშნული მიდგომის ძირითადი მიზანია კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს თავიდან ააცილოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემასთან ურთიერთობა. ემპირიული კვლევების მიხედვით, განრიდების პროგრამაში ჩართული მოზარდები უფრო ნაკლებად ჩადიოდნენ დანაშაულს, ვიდრე ისინი, ვისთანაც ეს მიდგომა არ გამოიყენეს და შესაბამისად, ურთიერთობა ჰქონდათ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემასთან (შალიკაშვილი, 2013).

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტული მინიმალური წესები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ადმინისტრაციის შესახებ (პეკინის წესები) ხაზს უსვამს სასამართლოს გარეშე საქმეთა გადაწყვეტის სასურველობას. დოკუმენტის მიხედვით, განრიდების გამოყენება შესაძლებელი უნდა იყოს პროცესის სხვადასხვა სტადიაზე და შესაბამისი უფლებამოსილება უნდა ჰქონდეთ რელევანტურ ორგანოებს. „პეკინის წესების“ გარდა განრიდების იდეას ასევე მხარს უჭერენ, როგორც საერთაშორისო, ასევე ევროპული სამართლის ინსტრუმენტებით (ვაიდკუნი, 2013). ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია ისეთი საერთაშორისო დოკუმენტები, როგორებიცაა ბავშვის უფლებების კონვენცია (CRC), გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის შესახებ (რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები), გაეროს წესები თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა დასაცავად (ჰავანას წესები), ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია (UDHR) (ჰამილტონი, 2013).

ბავშვის უფლებების კომიტეტის რეკომენდაციით, განრიდების გამოყენება შემდეგ შემთხვევებშია შესაძლებელი: არსებობს ბავშვის მიერ სავარაუდო დანაშაულის ჩადენის უტყუარი მტკიცებულება; როდესაც არასრულწლოვანი დამალუბის გარეშე და ნებაყოფლობით

აღიარებს პასუხისმგებლობას (ასეთი აღიარება არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არასრულწლოვნის წინააღმდეგ); როცა ბავშვი აცხადებს წერილობით თანხმობას განრიდებაზე მას შემდეგ, რაც განემარტება განრიდების პროგრამის ფორმა, შინაარსი, პასუხისმგებლობა, ვალდებულებები, ხანგრძლივობა და პირობების შეუსრულებლობის შედეგები (ვაიდკუნი, 2013).

აღნიშნულთან ერთად, ამავე კომიტეტის რეკომენდაციით, საჭიროა ქვეყნების მიერ კანონმდებლობის გადასინჯვა, თუ რამდენად მოდის მათი სახელმწიფო დოკუმენტები ჰარმონიზაციაში განრიდების პარადიგმასთან, რამდენად აქვს ნიადაგი სახელმწიფოში ამ პროგრამის დანერგვასა და რამდენად არიან კომპეტენტური შესაბამისი უწყებების თანამშრომლები მათი მოვალეობის სამართლიანად განხორციელებისათვის. გასათვალისწინებელია, ბავშვის უფლებების კომიტეტის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები განრიდების პროცესში იურიდიული დახმარების, გასაჩივრებისა და პირადი ინფორმაციის დაცულობის უფლებაზე (ვაიდკუნი, 2013).

საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხის განხილვისას მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ამ სფეროში არსებული საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტების მიმოხილვა და გაანალიზება. მსოფლიოში არსებული პრაქტიკისა და გამოცდილების გათვალისწინებით კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვებისათვის შექმნილია ისეთი დოკუმენტები, რომლებიც არეგულირებს მათ უფლებებს. კერძოდ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტული მინიმალური წესები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ადმინისტრაციის შესახებ („პეკინის წესები“) (საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრი, 2011), „გაეროს“ წესები თავისუფლებადაკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვის შესახებ („ჰავანას წესები“), „გაეროს“ სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით („რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები“). ასევე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია „გაეროს“ ბავშვის უფლებების კონვენცია (CRC), რომელშიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პოლიტიკის ზოგადი პრინციპები მე-2, მე-3, მე-6, მე-12 მუხლებში და უფრო დეტალურად 37-ე და მე-40 მუხლებშია თავმოყრილი (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019).

საყურადღებოა, რომ ბავშვის უფლებების კონვენციაში აღნიშნული მუხლების გათვალისწინებით, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში განხორციელებული ნებისმიერი ქმედება, პირველ რიგში, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უნდა ითვალისწინებდეს. მნიშვნელოვანია ის საკითხიც, რომ ბავშვები ზრდასრული ადამიანებისგან განსხვავდებიან, როგორც ფიზიკური და ფსიქოლოგიური განვითარების დონით, ასევე საგანმანათლებლო და ემოციური საჭიროებებით. არასრულწლოვნის ჭეშმარიტი ინტერესების გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია მისი ასაკისათვის შესაბამისი ღირსეული გარემოს შექმნა. შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ აღნიშნული განსხვავებები შეიძლება მივიჩნიოთ სხვა სფეროებისგან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განცალკევების საფუძვლად (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). ამავე დოკუმენტის მე-2 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფო ვალდებულია არ დაუშვას კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვთა დისკრიმინაცია და უზრუნველყონ მათდამი სამართლიანი მოპყრობა. აღნიშნული გულისხმობს, ბავშვებთან მომუშავე პროფესიონალების მომზადებას, ქვეყანაში შესაბამისი სამართლებრივი დოკუმენტების მიღებასა და პრაქტიკაში მათ ადეკვატურად აღსრულებას (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019).

„ბავშვის უფლებების კონვენციის“ გაანალიზების შედეგად იკვეთება თანამედროვე ტენდენციები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში. კერძოდ, მსოფლიოში კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვები ერთ-ერთ მოწყვლად და მნიშვნელოვანი საჭიროებების მქონე ჯგუფად არიან მიჩნეულნი. თავად სიტყვა „მოწყვლადობა“ უკავშირდება არა სამიშროების ხარისხს, არამედ საგანგებო საჭიროებების დაკმაყოფილებას (მერდოკი, 2016). ამ ტენდენციას, შეიძლება ითქვას, რომ იზიარებს საქართველოც, რამაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პოლიტიკის ლიბერალიზაციას შეუწყო ხელი. ის ფაქტი, რომ კანონთან კონფლიქტში მყოფ მოზარდებს სჭირდებათ სახელმწიფოს მხრიდან ადეკვატური სერვისების შეთავაზება და მომსახურების გაწევა, ეს მსოფლიო გამოცდილებიდანაც საკმაოდ ნათლად იკვეთება. აღნიშნულ კონვენციაში მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული, რომ „არც ერთ ბავშვს არ უნდა აღეკვეთოს თავისუფლება უკანონოდ ან თვითნებურად. ბავშვის დაპატიმრება, დაკავება ან ციხეში მოთავსება ხორციელდება კანონის თანახმად და განიხილება, როგორც მხოლოდ უკიდურესი ზომა რაც შეიძლება ნაკლები პერიოდის განმავლობაში“ (მუხლი 37, პუნქტი ბ) (საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2000).

მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განვიხილოთ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტული მინიმალური წესები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ადმინისტრაციის შესახებ („პეკინის წესები“). ამ დოკუმენტის მიხედვით, ახალგაზრდობა იმყოფება პიროვნული განვითარების ადრეულ ეტაპზე და საჭიროებს განსაკუთრებულ ზრუნვასა და დახმარებას ფიზიკური, სულიერი და სოციალური განვითარების სფეროში. ამ თვალსაზრისით, ქართული მოდელიც დროთა განმავლობაში ორიენტირდება არასრულწლოვნებზე და მათთვის მნიშვნელოვანი საჭიროებების დაკმაყოფილებაზე. „პეკინის წესების“ მიხედვით, ქვეყნებში არსებული კანონმდებლობა, პოლიტიკა და პრაქტიკა შესაძლოა საჭიროებდნენ გადასინჯვას და არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესებზე ორიენტირებას (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). მიმაჩნია, რომ საყურადღებოა აღნიშნული დოკუმენტის მე-5 წესი, რომლის თანახმად, „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა ანიჭებდეს არასრულწლოვანთა კეთილდღეობას და უნდა უზრუნველყოს, რომ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის მიმართ გამოყენებული ნებისმიერი ღონისძიება ყოველთვის იყოს სამართალდამრღვევის და სამართალდარღვევის თანაზომიერი“ (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019).

აღნიშნულ დოკუმენტებთან ერთად საყურადღებოა „ჰავანას წესები“, რომელიც საერთაშორისო საზოგადოების მიერ მიჩნეულია თავისუფლებადაკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვის მინიმალურ სტანდარტად. მისი ფუნდამენტური წესის თანახმად, არასრულწლოვანთა თავისუფლების აღკვეთა მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში უნდა განხორციელდეს (I, წესი 2). ამ ღონისძიების აუცილებლობისას კი თავისუფლების აღკვეთის სიმძიმე და ხანგრძლივობა უნდა იყოს მინიმალური (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). აღსანიშნავია, რომ ამ მნიშვნელოვან პრინციპზე „პეკინის წესებიც“ ამახვილებს ყურადღებას.

„ჰავანას წესები“ შეეხება არასრულწლოვნის თავისუფლების ნებისმიერი ფორმით შეზღუდვას, რაც გულისხმობს „დაკავების ან დაპატიმრების ნებისმიერ ფორმას სასამართლო, ადმინისტრაციული ან სხვა საჯარო ორგანოს ბრძანების საფუძველზე, პირის მოთავსებას კერძო ან საჯარო საპატიმრო დაწესებულებაში, რომლის საკუთარი სურვილით დატოვების უფლებაც

პირს არ გააჩნია (II წესი, 11 (ბ))“ (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019, გვ. 11).

საერთაშორისო დოკუმენტი „გაეროს წესები თავისუფლებააღკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვის შესახებ“ ხუთი ნაწილისგან შედგება: „არსებითი პერსპექტივები, წესების გამოყენება და ფარგლები; პატიმრობაში ან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნები; არასრულწლოვანთა საპატიმრო დაწესებულებების მართვა; პერსონალი“ (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019, გვ. 11). მიმაჩნია, რომ ამ დოკუმენტში არსებული წესების შესრულება მნიშვნელოვან დადებით გავლენას მოახდენს სახელმწიფოებში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის განვითარებაზე. ამას ადასტურებს ბავშვის უფლებების კომიტეტის კომენტარი N10, რომლის მიხედვითაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა უნდა აკმაყოფილებდეს იმ სტანდარტებს, რომელთა შესახებაც „ჰავანას წესებშია“ საუბარი (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამ დოკუმენტის მიხედვით, პირობები, რომლებშიც იმყოფება გაუსამართლებელი არასრულწლოვანი, უნდა შეესაბამებოდეს „ჰავანას წესებს“ და უდანაშაულობის პრეზუმციას. აქედან გამომდინარე, გაეროს აღნიშნულ მინიმალურ წესებში გათვალისწინებულია რიგი გარკვეული მოთხოვნები. მაგალითად, „იურიდიული კონსულტაციის მიღებისა და უფასო იურიდიული დახმარების მოთხოვნის უფლება, თუ ასეთი დახმარება ხელმისაწვდომია, ასევე საკუთარ ადვოკატებთან რეგულარული კომუნიკაციის უფლება. ასეთი კომუნიკაციისას უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს პირადი საიდუმლოებისა და კონფიდენციალურობის დაცვა“ (ჰამილტონი , 2013, გვ. 79). ტენდენციების თვალსაზრისით, ამ დოკუმენტში ნათლად იკვეთება, თუ რა მნიშვნელობა აქვს კანონთან კონფლიქტში მყოფი მოზარდის უფლებების დაცვას, მის მიმართ ღირსეულ მოპყრობასა და კონფიდენციალობის დაცვის პრინციპს.

საყურადღებოა, გაეროს მიერ შემუშავებული „რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები“, რომელიც ხაზს უსვამს დელიქვენტობის პროგრესულად პრევენციის პოლიტიკის მნიშვნელობას. ამ პოლიტიკის მთავარი მიზანია არასრულწლოვანი არ დასაჯოს იმ ქცევისათვის, რომელიც მნიშვნელოვნად არ აზიანებს სხვების კეთილდღეობასა და განვითარებას (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). აღნიშნული დოკუმენტი შედგება ექვსი ნაწილისაგან: „ძირითადი პრინციპები; სახელმძღვანელო პრინციპები; ზოგადი აღკვეთა; სოციალიზაციის პროცესი; სოციალური პოლიტიკა; კანონმდებლობა და არასრულწლოვნებთან დაკავშირებული მართლმსაჯულების განხორციელება“ (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019, გვ. 11). საყურადღებოა, რომ „რიადის სახელმძღვანელო პრინციპებში“ განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია არასრულწლოვანთა სოციალიზაციის პროცესზე და ქვეყანაში არსებულ სოციალურ პოლიტიკაზე, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს მოზარდის განვითარებას.

„რიადის სახელმძღვანელო პრინციპების“ მიხედვით, აქცენტი უნდა გაკეთდეს პრევენციის პოლიტიკაზე, რომელიც ხელს შეუწყობს არასრულწლოვნების წარმატებულ სოციალიზაციასა და ინტეგრაციას. ეს დოკუმენტი მნიშვნელოვან აქცენტს აკეთებს ოჯახის, საზოგადოების, თანატოლთა ჯგუფების, სკოლების, პროფესიული მომზადების ცენტრებისა და სამსახურის როლზე ბავშვთა სოციალიზაციის პროცესში. ასევე, გასათვალისწინებელია, დაუცველი ოჯახების მხარდაჭერა და სკოლების მიერ ბავშვებისათვის ფასეულობებისა და ღირებულებების

სწავლება, რაც პრევენციული პოლიტიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია. მაგალითად, ოჯახების დამხმარე ღონისძიებები ორიენტირებული უნდა იყოს არა მხოლოდ უარყოფითი სიტუაციების პრევენციაზე, არამედ მშობლების სოციალური პოტენციალის გაღრმავებაზეც (ჰამილტონი, 2013).

ამრიგად, ზემოთ განხილული საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტები, განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაზე და ორიენტირებულები არიან ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვაზე, რომლის მიღწევაც პრაქტიკაში რიგ სისტემურ და უწყებათაშორის თანამშრომლობაში არსებულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელი

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანი არის „18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვანი დაზარალებული, არასრულწლოვანი მოწმე, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანი. ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის მიზნებისათვის არასრულწლოვანად ითვლება პირი, რომელსაც ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა 16 წელი, მაგრამ არ შესრულებია 18 წელი, ხოლო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მიზნებისათვის – პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა 14 წელი, მაგრამ არ შესრულებია 18 წელი“ (საქართველოს პარლამენტი, 2015).

საქართველოში 2010 წელს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდა ცვლილება, რასაც მოჰყვა არასრულწლოვანთა განრიდებისა და მედიაციის მექანიზმის დანერგვა პრაქტიკაში. აღნიშნული პროგრამა 2010 წელს ამოქმედდა და 2013 წელს მთლიანად საქართველოს მასშტაბი მოიცვა. განრიდება-მედიაციის პროგრამა არასრულწლოვანს აძლევს შანსს, რომ გარკვეული პირობების შესრულების სანაცვლოდ ცხოვრება განაგრძოს ნასამართლეობისა და სასჯელის გარეშე. ეს მიდგომა ეყრდნობა აღდგენითი მართლმსაჯულების კონცეფციას, რომელიც ორიენტირებულია მოზარდთა საუკეთესო ინტერესებზე.

საქართველოში ამ პროგრამის გამოყენების წინაპირობები შემდეგ გარემოებებზე დაყრდნობითაა განსაზღვრული:

- „ჩადენილია ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული ე.ი. ისეთი დანაშაული, რომლისთვისაც გათვალისწინებული სასჯელი არ აღემატება 10 წლით თავისუფლების აღკვეთას;
- არასრულწლოვანი არ არის ნასამართლევი;
- არასრულწლოვანს ადრე არ აქვს მონაწილეობა მიღებული განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში;
- არასრულწლოვანი აღიარებს დანაშაულს;
- პროკურორის შინაგანი რწმენით და არასრულწლოვნის ჭეშმარიტი ინტერესების გათვალისწინებით არ არსებობს მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემის საჯარო ინტერესი“ (დანაშაულის პრევენციის ცენტრი, 2014).

აღნიშნული პროგრამებიდან ჩემი ნაშრომის განხილვის ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრაქტიკაში განრიდება-მედიაციის პროგრამის გაანალიზება. საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, განრიდება არის „არასრულწლოვნის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების ფორმა,

სისხლისსამართლებრივი დევნის ალტერნატიული მექანიზმი, რომელსაც იყენებს პროკურორი“ (საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, 2010). მედიაცია გულისხმობს „არასრულწლოვანსა და დაზარალებულს შორის დიალოგის პროცესს, რომელსაც უძღვება მედიატორი და რომლის მიზანია არასრულწლოვნისა და დაზარალებულის შერიგება და მათ შორის კონფლიქტის გადაწყვეტა. მედიაციის პროცესში აგრეთვე მონაწილეობენ არასრულწლოვნის კანონიერი წარმომადგენელი, პროკურორი, სოციალური მუშაკი და განსაკუთრებულ შემთხვევაში სხვა პირები“ (საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, 2010).

განრიდება-მედიაცია აღდგენითი მართლმსაჯულების ნაწილია, რომლის მიზანია მოზარდმა გააცნობიეროს ჩადენილი დანაშაული, აიღოს მასზე პასუხისმგებლობა და შეძლოს საზოგადოებაში რეინტეგრაცია. ამ პროცესით „მოგებულის“ დამნაშავე, დაზარალებული და სოციუმი (შალიკაშვილი, 2013). ამ მიდგომის მნიშვნელოვანი მხარე ისაა, რომ იგი ეხმარება არასრულწლოვანს საკუთარი დანაშაულის გაცნობიერებაში და თავის თავზე პასუხისმგებლობის აღებაში. აღნიშნულის გარდა, ასევე, ყურადღება ეთმობა დაზარალებულისთვის ზიანის ანაზღაურებასა და საბოლოოდ, დამნაშავეს საზოგადოებაში რეინტეგრაციას. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ განრიდება-მედიაცია ქვეყნების ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის ნაწილია (შალიკაშვილი, 2013).

სსიპ „დანაშაულის პრევენციის ცენტრის“ მიერ მოწოდებული ინფორმაციითა და მორის შალიკაშვილის სამეცნიერო ნაშრომის სტატისტიკური ნაწილის გაანალიზების შედეგად, ოფიციალური მონაცემების მიხედვით, განრიდება-მედიაციის პროგრამაში 2010 წლიდან 2018 წლის ჩათვლით 2632 პირი ჩაერთო. 2010-2015 წლებში დანაშაულის განმეორების მაჩვენებელი განრიდება/განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩართულ კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთა მხოლოდ 4%-ში (N=37) დაფიქსირდა (შალიკაშვილი, 2016). ჩემ მიერ იუსტიციის სამინისტროს სსიპ „დანაშაულის პრევენციის ცენტრიდან“ და საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან გამოთხოვილი სტატისტიკის მიხედვით:

ცხრილი N 1

საქართველოში განრიდების პროგრამაში ჩართულ პირთა სტატისტიკა 2014-2018 წლებში

წლები	2014	2015	2016	2017	2018
განრიდება	204	297	784	912	897

წყარო: სსიპ „დანაშაულის პრევენციის ცენტრი“

საქართველოს პროკურატურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, საქართველოს მასშტაბით კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა განრიდების შესახებ, მონაცემები შემდეგნაირად გამოიყურება:

ცხრილი N 2

2014-2015 წლებში განრიდებულ არასრულწლოვანთა სტატისტიკა

წლები	2014	2015	2016	2017	2018
განრიდება	203	297	462	475	497

ხელშეკრულების პირობების დარღვევა		7	18	36	38
განმეორებითი დანაშაული		5	5	13	8
დაკისრებული მოვალეობების შეუსრულებლობა		2	13	23	30

წყარო: საქართველოს გენერალური პროკურატურა

საქართველოს გენერალური პროკურატურის მიერ მოწოდებულ სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ განრიდების მოდელი საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრაქტიკაში მუშაობს, თუმცა, მნიშვნელოვანია, გავითვალისწინოთ განრიდების პროცესში არსებულ სარეაბილიტაციო პროგრამათა ეფექტურობა, რომელიც ცალკე კვლევის საგნად შეგვიძლია მივიჩნიოთ.

ადგილობრივი კანონმდებლობის თანახმად, განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის ხელშეკრულების მაქსიმალური ხანგრძლივობაა 1 წელი. ხელშეკრულებების ხანგრძლივობა, როგორც 14-დან 18 წლამდე, ისე 18-დან 21 წლამდე პირებთან დაკავშირებით უმეტეს შემთხვევაში არის 3-4 თვე. თუმცა ხშირია 2 თვიანი ხელშეკრულებებიც, იყო ერთთვიანი ხელშეკრულების გაფორმების შემთხვევებიც (ქელბაქიანი, 2018).

აღნიშნული საკითხის განხილვისას მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ სერვისები, რომლებიც არსებობს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისათვის. 2018 წლის კვლევის მიხედვით, არსებული პრაქტიკის გაუმჯობესებისთვის არსებული სერვისები საჭიროებს მრავალფეროვნებასა და რაოდენობის გაზრდას. ამავე კვლევის მიხედვით, სოციალური მუშაკები აღნიშნავენ, რომ ზოგჯერ მხოლოდ სოციალური მუშაკი უტარებს არასრულწლოვანს სარეაბილიტაციო მოდულებს, გარე სერვისების რაოდენობა კი მწირია და სრულად ვერ დაფარავს კანონთან კონფლიქტში მყოფ მოზარდთა საჭიროებებს (ქელბაქიანი, 2018).

განრიდების პარადიგმის ისტორიული წინაპირობები - „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკა და პრაქტიკა საქართველოში

საქართველოში 2006 წლიდან დაიწყო კრიმინალის მიმართ „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის განხორციელება. კერძოდ, ყველა ტიპის დანაშაულს სახელმწიფოს მხრიდან უნდა მოყოლოდა მყისიერი და მკაცრი რეაქცია. იმ პერიოდში, იუსტიციის სამინისტრო ასე აღწერდა განსახორციელებელ პოლიტიკას: „ნულოვანი ტოლერანტობის მიზანია არ დატოვოს არც ერთი დანაშაული, თუნდაც წვრილმანი, რეაგირების გარეშე და ამ გზით მინიმუმამდე დაიყვანოს ქვეყანაში დანაშაულის დონე. შეცვალოს საზოგადოების დამოკიდებულება დანაშაულის მიმართ და აღმოფხვრას დაუსჯელობის სინდრომი. ნულოვანი ტოლერანტობის შედეგად საქართველო გათავისუფლდა, როგორც ორგანიზებული, ისე წვრილმანი დანაშაულისაგან და გახდა ერთ-ერთი ყველაზე უსაფრთხო ქვეყანა“ (შალიკაშვილი, 2013, გვ. 24).

საქართველოში „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის განხორციელებას საზღვარგარეთის გამოცდილების მსგავსად მოჰყვა, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შედეგები. კერძოდ, შალიკაშვილის „არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტების“ მიხედვით, აღნიშნული პოლიტიკის დადებით შედეგებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ:

- „საბჭოთა კავშირის სისტემიდან მემკვიდრეობით მიღებული დაუსჯელობის სინდრომის აღმოფხვრა;
- მოსახლეობაში დანაშაულის მიმართ უსაფრთხოების შეგრძნების გაჩენა.
- ორგანიზებული და კორუფციული დანაშაულის შემცირება” (შალიკაშვილი, 2013, გვ. 24).

„ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკის განხორციელების უარყოფითი შედეგები მკვეთრად აღემატება და აჭარბებს დადებით შედეგებს. კერძოდ:

- „მსჯავრდებულთა რაოდენობის მკვეთრი ზრდა. ბოლო ხუთი-ექვსი წლის განმავლობაში 100-120%-ით მოიმატა მსჯავრდებულთა რაოდენობამ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში. მსჯავრდებულთა რაოდენობის კატასტროფულმა ზრდამ, გადატვირთულობამ, თავის მხრივ, გამოიწვია შემდეგი უარყოფითი შედეგები:
- ციხის პირობების გაუარესება;
- მსჯავრდებულთა სიკვდილიანობის ზრდა;
- მსჯავრდებულთა (ფიზიკური და სულიერი) ჯანმრთელობის პრობლემების გაუარესება;
- მსჯავრდებულთა უფლებების სისტემატური დარღვევა და ა.შ.“ (შალიკაშვილი, 2013, გვ. 26).

კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირებისადმი, განსაკუთრებით კი არასრულწლოვნებისადმი „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პოლიტიკა შესაძლოა, ერთი მხრივ, ამცირებდა დანაშაულთა რიცხოვნობას, მაგრამ ეს არ მიანიშნებს აუცილებლად საზოგადოების მხრიდან დანაშაულის ჩადენის გაცნობიერებასა და საკუთარი პასუხისმგებლობის გააზრებაზე. დასაშვებია, რომ თუნდაც არასრულწლოვნების მიერ დანაშაულის შემცირება იმ პერიოდში გამოწვეული ყოფილიყო შიშისა და დასჯის მოლოდინით და არა დანაშაულის გაცნობიერებით.

საქართველოს პოლიტიკის ცვლილება - „ნულოვანი ტოლერანტობიდან“ ლიბერალურ კრიმინალურ პოლიტიკამდე

„ნულოვანი პოლიტიკის“ განხორციელების შედეგად მიღებული შედეგების გათვალისწინებით მნიშვნელოვანი გახდა ამ მიდგომის ლიბერალური კრიმინალური პოლიტიკით ჩანაცვლება.

საქართველოში ლიბერალური პოლიტიკის განხორციელებად შეგვიძლია ჩავთვალოთ 2012 წლიდან შექმნილი და განხორციელებული შემდეგი საკანონმდებლო ცვლილებები და პროგრამები:

- „არასრულწლოვანთა განრიდება და მედიაცია;
- სრულწლოვანთა განრიდება;
- განრიდება დანის ტარებისათვის;
- ალტერნატიული სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის შედარებით ხშირი გამოყენება პრაქტიკაში;

- სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის (ისევ) გაუქმება 12-დან 14 წლამდე არასრულწლოვნებისთვის“ (შალიკაშვილი, 2013, გვ. 26).

ლიბერალურ კრიმინალურ პოლიტიკაზე გადასვლით საქართველომ აქცენტი გააკეთა არასრულწლოვანთა რესოციალიზაციაზე, დაზარალებული მხარისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე.

საყურადღებოა, რომ ლიბერალური პოლიტიკის განვითარებას კანონდებლობის დონეზე ხელს უწყობს საქართველოს 2015 წლის კანონი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, რომლის ერთ-ერთ პრიორიტეტს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა წარმოადგენს. არსებულ კანონმდებლობაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი შემდეგნაირადაა განმარტებული: „არასრულწლოვნის უსაფრთხოების, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, განვითარების, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და სხვა ინტერესები, რომლებიც საერთაშორისო სტანდარტებისა და არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესაბამისად, აგრეთვე მისი აზრის გათვალისწინებით განისაზღვრება“ (საქართველოს პარლამენტი, 2015). ლიბერალური პოლიტიკის გათვალისწინებით, საქართველოში სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში შესაძლებელია დაზარალებულთან დამნაშავეს შერიგება ბოდიშის მოხდით, მიყენებული ზიანის ანაზღაურებით ან არასრულწლოვნის მშობლებისათვის „გადაცემით“ საპროცესო ნორმების სიმკაცრის გარეშე. სავარაუდოა, რომ ასეთი მიდგომა ხელს უწყობს არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის ამალგებასა და ჩადენილი დანაშაულის გაცნობიერებას, თუმცა თავისთავად ეს არ გულისხმობს ყოველგვარი პასუხისმგებლობის გარეშე არსებული საქმის დასრულებას. ამ მიდგომის დადებით მხარეს წარმოადგენს ის, რომ იგი ხელს უწყობს კრიმინალური სამყაროსკენ სწრაფვის თავიდან აცილებასა და რეციდივის შემცირებას. აღნიშნულთან ერთად, ასევე მნიშვნელოვანია მოზარდის პიროვნების სოციალიზაცია (შალიკაშვილი, 2013).

დასკვნა

ისტორიული მიმოხილვის გაანალიზების შედეგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პრაქტიკა მიისწრაფვის ლიბერალური კანონმდებლობისა და პრაქტიკის დანერგვისაკენ, რაც დადებითად შეგვიძლია შევაფასოთ. ამის საფუძველს იძლევა საერთაშორისო პრაქტიკაში ჩატარებული ემპირიული კვლევები, რომლის მიხედვითაც, განრიდების პროგრამაში ჩართული მოზარდები უფრო ნაკლებად ჩადიოდნენ დანაშაულს, ვიდრე ისინი, ვისთანაც ეს მიდგომა არ გამოიყენეს და შესაბამისად, ურთიერთობა ჰქონდათ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემასთან (შალიკაშვილი, 2013). მსოფლიო პრაქტიკის გათვალისწინებით, სახელმწიფოები აცნობიერებენ, რომ საჭიროა არა დანაშაულთან ბრძოლა, არამედ იმ გარემოებების გააზრება და შეცვლა, რომლებიც მუდმივად გავლენას ახდენენ მოზარდთა ქცევაზე.

ამკარაა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მნიშვნელოვანია, როგორც დაზარალებულის, ასევე დამნაშავეს, საზოგადოებისა და მთლიანად სახელმწიფოს ჩართვა არსებული პრობლემების მოგვარებაში. აქედან გამომდინარე, ამ გამოკვეთილ ტენდენციას შესაძლოა „გააზრების ტენდენციაც“ ვუწოდოთ, რაც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში არსებული ბარიერების აღმოფხვრისთვის მნიშვნელოვან ნაბიჯად შეგვიძლია ჩავთვალოთ. თანამედროვე ტენდენციები იკვეთება საერთაშორისო სამართლის იმ დოკუმენტებში, რომლებიც

ნაშრომშია განხილული. ისინი ორიენტირებულია კანონთან კონფლიქტში მყოფი მოზარდების ჭეშმარიტ ინტერესებზე.

რაც შეეხება, საერთაშორისო სამართლის დოკუმენტების შესწავლის შედეგად უშუალოდ გამოკვეთილ თანამედროვე ტენდენციებს, ისინი შემდეგნაირად შეიძლება შევაჯამოთ: არასრულწლოვნის დაკავებისა და ციხეში გადაყვანის გადაწყვეტილება მიჩნეულია სასჯელის უკიდურეს ზომად, სასჯელი უნდა იყოს დანაშაულისა და არასრულწლოვნის საჭიროებების გათვალისწინებით ადეკვატურად მიღებული, მნიშვნელოვანია, ნებისმიერი უწყების მხრიდან მოზარდისადმი სამართლიანი მოპყრობა, მისი უფლებების პატივისცემა და დისკრიმინაციისგან დაცვა, ასაკისათვის შესაბამისი ღირსეული გარემოს შექმნა, მოზარდის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინება. ასევე, საჭიროა აქტიური პრევენციული ღონისძიებების გატარება, რომელზეც განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს „რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები“ (საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი, 2019). აღნიშნული თანამედროვე ტენდენციების პარალელურად, საყურადღებოა, რომ საქართველოს მიერ ევროპული იუვენალური სისტემის გამოცდილების გაზიარება დადებითად აისახა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა ცხოვრებაზე. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ქართული მოდელი დროთა განმავლობაში ავითარებს პრაქტიკულ მიდგომებს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებთან მიმართებით, რომელთა საუკეთესო ინტერესის დაცვის ვალდებულება საქართველოს სხვა სამართლებრივ დოკუმენტებთან ერთად გაეროს ბავშვის უფლებების კონვენციის (CRC) მიღებით აქვს აღებული.

მსოფლიოში არსებული „წულოვანი ტოლერანტობის“ პრაქტიკამ ცხადყო, რომ საზოგადოებაში შიშისა და დასჯის სინდრომის გაჩენას არ მოაქვს სასურველი შედეგი, რაშიც დამნაშავის მიერ დანაშაულის გააზრება იგულისხმება. ამგვარი მიდგომა მსოფლიო პრაქტიკის გათვალისწინებით „გააზრებულ შედეგს“ ვერ მოიტანს, რაც საქართველოს მაგალითზეც 2006 წლიდან 2010 წლამდე დამტკიცდა. შესაბამისად, გამოიკვეთა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში დამნაშავის მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურებისა და გააზრების, მისი საჭიროებების დაკმაყოფილების, ვალდებულებებისა და თემის ჩართულობის მნიშვნელობა.

ადგილობრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა დროთა განმავლობაში აყალიბებს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში არასრულწლოვნებისადმი შესაბამის მიდგომებს მსოფლიო გამოცდილების გათვალისწინებით, რისი მაგალითიცაა საქართველოში განრიდება-მედიაციის მექანიზმის დანერგვა. მსოფლიო პრაქტიკის ამ მიდგომის გაზიარებამ საქართველოში კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებს მისცა შანსი, რომ გარკვეული პირობების სანაცვლოდ მათ ცხოვრება გააგრძელონ ნასამართლეობისა და სასჯელის მოხდის გარეშე (დანაშაულის პრევენციის ცენტრი, 2014), რაც, ჩემი აზრით, მნიშვნელოვანი მიღწევაა. საყურადღებოა, რომ განრიდების პარადიგმა აღდგენითი მართლმსაჯულების ნაწილია, რომელიც ორიენტირებულია მოზარდთა საუკეთესო ინტერესებზე.

რა თქმა უნდა, გასათვალისწინებელია ის ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლის საქართველოში აღდგენითი მართლმსაჯულების ფარგლებში დანერგილი პროგრამების ეფექტურობას, დანაშაულის განმეორების შემცირებასა და არასრულწლოვანთა საჭიროებების მაქსიმალურად დაკმაყოფილების ხელშეწყობას: მომსახურებების სიმწირე, სერვისები, რომლებიც საჭიროებს მრავალფეროვნებასა და სათანადო კვალიფიკაციის, რაოდენობის მქონე სპეციალისტებს. აქედან გამომდინარე, არსებული თეორიული საფუძვლებისა და მსოფლიო პრაქტიკის გათვალისწინებით, საჭიროდ ვთვლი შესაბამისი რაოდენობის კვალიფიციური

პროფესიონალების მიერ არასრულწლოვანთათვის არსებული მოდულების სისტემატურ გადახედვას, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის მუდმივ ზედამხედველობასა და ჩატარებული კვლევების რეკომენდაციების პრაქტიკაში გათვალისწინებას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში, ქართულ მოდელში მიღწეული შედეგების გაუმჯობესება, განვითარება და კანონთან კონფლიქტში მყოფ მოზარდებზე მორგებული მართლმსაჯულების შექმნა.

გამოყენებული ლიტერატურა

არსოშვილი, გ. (2015). Retrieved from <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/03/Probation-Law-Manual-WEB.pdf>

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია. (2004, დეკემბერი 8). www.ohchr.org. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

დანაშაულის პრევენციის ცენტრი. (2014). Retrieved from <http://prevention.gov.ge/page/28/geo>

ვაიდკუნი. (2013). *მართლმსაჯულება ბავშვებისათვის*. თბილისი: გაეროს ბავშვთა ფონდი.

ზეპრი, ჰ. (2002). Retrieved from <https://www.unicef.org/tdad/littlebookrjpakaf.pdf>

მახარაძე, ს. (2010). Retrieved from <https://elibrary.emis.ge/uploads/other/160.pdf>

მერდოკი. (2016, აპრილი). Retrieved from <https://rm.coe.int/16806c983c>

რაქვიაშვილი. (2018). www.openscience.ge. Retrieved from <https://openscience.ge/bitstream/1/64/1/Zelimkhan%20Rakviashvili.pdf>

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო. (2010, ნოემბერი 12). Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1092540?publication=0>

საქართველოს პარლამენტი. (2015, ივნისი 12). Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2877281?publication=12>

საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება. (2012, მარტი 22). Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1617344?publication=0>

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. (2000, მაისი 25). Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>

საქართველოს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფონდი. (2019, მარტი 11). <http://phf.org.ge/ka/publications/>. Retrieved from <http://phf.org.ge/uploads/publications/5c861293048a1.pdf>

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრი. (2011). Retrieved from http://sps.gov.ge/images/files/pdf/text_14182885782.pdf

- სედონი, მ. (2015). Retrieved from https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/05/Synthesis-research_non-custodial-sanctions-in-the-South-Caucasus_Geo.pdf
- ქელბაქიანი, ც. (2018). Retrieved from <https://www.rivg.ge/media/1001537/2018/03/29/1d0bec3a0ff6d444d0b3f713021a103a.pdf>
- ქუთათელაძე, მ. (2017). Retrieved from <https://sdasu.edu.ge/media/1001542/2017/12/20/28062f3bb2d78ba94c4cd9a60f305075.pdf>
- შალიკაშვილი. (2013). Retrieved from <http://www.ncadr.tsu.ge/admin/upload/5030m.shalikashvili.pdf>
- შალიკაშვილი. (2016). *www.tsu.ge* . Retrieved from https://tsu.ge/data/file_db/faculty-law-public/arasrulw-martl-II.pdf
- ჩხეიძე, ი. (2017). Retrieved from <https://atsu.edu.ge/EJournal/BLSS/eJournal/Papers/Chkheidzela.pdf>
- ჰამილტონი . (2013). Retrieved from <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/arasrw.martl4.pdf>
- Legal Information Institute. (1992). Retrieved from https://www.law.cornell.edu/wex/fourteenth_amendment_0
- United State Courts. (1967). Retrieved from <https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-re-gault>